

the portrait of modern youth it follows to distinguish such : native change of terms and social mechanisms of socialization of personality, forming of its vital options and reasons of behavior, and also method of adaptation to sociocultural reality; rapid development of the processes, related to negative parties of globalization, strengthening of influence of the Internet network and audiovisual facilities of mass medea. In this period of youth and self-selection they choose vital references and ideals that are essential in the formation of moral values.

Key words: senior pupil, spirituality, spiritual values, formation, value-oriented.

УДК 378.17:376.352

Н. В. Самойлова

Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ОСІБ З ВАДАМИ ЗОРУ

Зазначено специфіку проблем зі здоров'ям у студентів з вадами зору. Розкрито сутність поняття «здоров'язбережувальна психолого-педагогічна технологія». Представлено психолого-педагогічну технологію збереження здоров'я осіб з вадами зору, що розуміється як цілеспрямований, цілісний, керований, навчально-виховний процес, що забезпечує збереження здоров'я осіб з вадами зору. Визначено етапи технології (підготовчий, змістово-практичний, аналітико-результативний) та особливості їх реалізації у навчально-виховному процесі ВНЗ.

Ключові слова: психолого-педагогічна технологія, здоров'язбережувальна технологія, етапи технології, вади зору, студенти.

Постановка проблеми. Аналіз теоретичних напрацювань учених і практичного досвіду свідчить про те, що розробці здоров'язбережувальних психолого-педагогічних технологій для осіб із вадами зору приділяється недостатньо уваги [1]. Попередніми нашими дослідженнями встановлено, що студенти з ослабленим зором мають низький рівень соціально-духовного здоров'я, незадовільні показники психічної саморегуляції та адаптаційних резервів, тому стає необхідним розроблення таких психолого-педагогічних технологій, які будуть забезпечувати процес формування, збереження та зміцнення здоров'я осіб з вадами зору [5]. У такому розумінні дана тема є досить актуальною, важливою для сьогодення і сприяє збагаченню валеологічної та педагогічної науки.

Аналіз актуальних досліджень. У сучасній педагогічній науці поширеним є використання поняття інклюзивна або включена освіта (від франц. *inclusif* – що містить у собі, від лат. *include* – укладаю, включаю) – термін, що використовується для опису процесу навчання студентів з особливими потребами у вищих навчальних закладах [7]. В основу інклюзивної освіти покладено ідеологію, яка виключає будь-яку дискримінацію студентів, забезпечує рівне ставлення до всіх людей, але створює особливі умови для осіб, що мають особливі освітні потреби. Інклюзивна освіта – це процес розвитку загальної освіти, який

має на увазі доступність освіти для всіх, у плані пристосування до різних потреб усіх студентів, що забезпечує доступ до освіти для осіб з особливими освітніми потребами [7].

Ґрунтуючись на ідеях гуманізації, Н. М. Назарова зазначає: «Людина має право на індивідуальність, самобутність, визнання та врахування суспільством тих чи інших її особливостей, у тому числі й обмежених можливостей життєдіяльності. Суспільство зобов'язане запропонувати такій людині допомогу (медичну, соціальну, педагогічну, психологічну, валеологічну), але ніяк не корекцію». У даному випадку «допомога» розуміється як психолого-педагогічний і валеологічний супровід освітнього процесу, що включає два основоположні компоненти – створення умов на основі врахування й розвитку індивідуальних особливостей і стану здоров'я.

Людина з обмеженими можливостями у своєму розвитку спрямована на освоєння соціального досвіду, соціалізацію, включення в життя суспільства. Однак шлях, який вона повинна пройти для цього, значно відрізняється від загальноприйнятого в педагогіці: фізичні й психічні вади змінюють, обтяжують процес розвитку, причому кожне порушення по-своєму впливає на розвиток дитини [7]. У більшості студентів з патологією органів зору є відхилення у фізичному та психічному розвитку, що визначає їх морфофункціональну незрілість, яка виявляється в зниженій працездатності та швидкій стомлюваності. Зорові розлади значно знижують рухову активність студентів, що визначає низькі адаптивно-компенсаторні можливості організму й відбивається на стані здоров'я. Тому найважливішими завданнями є попередження виникнення вторинних відхилень у здоров'ї, їх корекція і компенсація засобами освіти [1; 3; 7].

У залежності від ступеню обмеження можливостей, а також від якості та своєчасності створення спеціальних освітніх умов, що забезпечується впровадженням здоров'язбережувальних психолого-педагогічних технологій, можна створювати різні рівні освіти. Зміст цієї освіти, її виховного та навчального компонентів залежить не тільки від особливостей відхилень у розвитку, але й від вікового періоду, в якому зростає людина з обмеженими можливостями.

Для осіб з особливими освітніми потребами студентського віку характерні: недостатня орієнтація в соціумі, низька соціальна активність, підвищені тривожність, вразливість, емоційна нестійкість, депресивні стани, завищені або занижені уявлення про свої можливості, низький рівень мотивації досягнення мети, відчуття втрати майбутнього; низький рівень самоактуалізації, переважна інтровертність поведінки, низька самооцінка, нерозвиненість самоконтролю, які обумовлені суб'єктивними та

об'єктивними факторами життєдіяльності [1;7]. В умовах вищого навчального закладу в студента з особливими освітніми потребами з'являється можливість реалізувати свої здібності, набуті соціального досвіду, більше зрозуміти себе, розібратися у своїх почуттях, взаємостосунках з іншими людьми, але за умов спеціально розроблених заходів.

Отже, студенти з особливим освітніми потребами як суб'єкти виховної роботи потребують соціально-педагогічної підтримки та валеологічного супроводу.

Мета статті – розробка здоров'язбережувальної психолого-педагогічної технології для осіб з вадами зору.

Виклад основного матеріалу. Ураховуючи те, що збереження здоров'я осіб з вадами зору в навчально-виховному процесі вищої школи може реалізуватися через упровадження педагогічної технології, нами було проаналізовано сучасні підходи до розуміння сутності поняття «педагогічна технологія».

У межах даного дослідження зазначена категорія розуміється як конкретне, науково-обґрунтоване, спеціально організоване навчання для досягнення конкретної, реально здійснюваної мети навчання, виховання та розвитку [2; 4; 6, с. 85]. Відповідно до думки Б. Ліхачова, педагогічна технологія реалізується в технологічних процесах, які являють собою систему одиниць, орієнтованих на конкретний педагогічний результат [2].

Спираючись на психолого-педагогічні дослідження (Б. Ліхачова, Л. Кнодель та ін.) та дослідження в галузі валеології (М. Гончаренко, Ю. Бойчук та ін.), нами визначено сутність поняття «здоров'язбережувальна психолого-педагогічна технологія» як комплексна інтегрована система, що містить упорядковані операції та дії, які забезпечують процес збереження здоров'я на основі визначених цілей навчання, інформаційно-предметні й організаційні аспекти, які спрямовані на засвоєння знань, умінь та навичок щодо формування здоров'я та розвитку валеологічної компетентності.

Таким чином, психолого-педагогічна технологія збереження здоров'я осіб з вадами зору є особливим видом спеціально організованої професійної валеолого-педагогічної діяльності, що полягає у виявленні, визначенні та вирішенні проблем здоров'я цієї категорії студентів. Валеолог створює, організовує валеологічний процес (валеологічний супровід) на основі валеологічних технологій. При цьому, валеологічний супровід навчання студентів з особливими освітніми потребами як вид валеологічної підтримки передбачає комплекс заходів, спрямованих на диференціацію та індивідуалізацію методів виховання. Серед них поряд із педагогічними методами виховання (формування свідомості, організація

діяльності, стимуляція діяльності, самовиховання) слід застосовувати спеціальні методи валеологічної роботи (методи валеологічної діагностики, профілактики, контролю, реабілітації).

Зазначена система заходів є особливою професійною сферою діяльності валеологів: створення безбар'єрного середовища, можливості підтримки, збереження та покращення свого здоров'я, організація та планування різних видів діяльності студентів, що мають валеонасичений зміст і сприяють духовно-моральному зростанню особистості, дають змогу розвивати свої таланти.

Під час організації навчально-виховної та лікувально-відновлювальної роботи у ВНЗ зі студентами, які мають патологію органів зору, слід керуватися такими принципами: максимальне злиття лікувально-корекційних і педагогічних впливів; індивідуальний підхід до нормування навчального та фізичного навантаження; створення диференційованих умов зорової роботи; застосування спеціальних навчальних і наукових посібників, технічних засобів навчання і виховання. Але провідним специфічним принципом навчання й виховання студентів з вадами зору є принцип корекційної спрямованості. Він реалізується в процесі навчання у спеціальних програмах, що враховують структуру зорового дефекту, особливості сприйняття, темп роботи, засвоєння матеріалу й характер його пред'явлення. Принцип корекційної спрямованості реалізується також на спеціальних корекційних заняттях, що мають бути включені до навчального плану і спрямовані на корекцію перелічених вище відхилень у особистісному розвитку та здоров'ї осіб з вадами зору.

Розробка здоров'язбережувальної технології повинна ґрунтуватися на системному та комплексному підходах, в основу яких необхідно покласти взаємодію валеолого-педагогічної, психологічної та медичної корекції. Доведено, що дотримання принципів превентивності, пропедевтики, трансформованого перебудування взаємодії психічних функцій, спеціальної інформаційної наповненості та індивідуально-диференційованої допомоги студентам дозволяють не тільки коригувати, але й відновлювати зір.

Отже, психолого-педагогічна технологія збереження здоров'я осіб із вадами зору розглядається нами як процес або цілісна діяльність практичного валеолога, в межах якої можна виокремити три обов'язкових взаємопов'язаних компоненти:

- систематичне відстеження валеологічного статусу осіб із вадами зору та динаміки їх валеологічного розвитку в процесі навчання,
- створення валеологічних умов для розвитку особистості студентів із вадами зору та їх успішного навчання,

- розробка методичних засобів щодо надання допомоги слабозорим студентам.

На основі аналізу психолого-педагогічних досліджень (О. Пехота, Ю. Бойчук, Л. Кнодель та ін.) було розроблено психолого-педагогічну технологію збереження здоров'я осіб із вадами зору, яка має підготовчий, змістово-практичний та аналітико-результативний етапи.

Підготовчий етап технології передбачає проектування та розробку заходів, засобів, науково-методичного забезпечення щодо збереження здоров'я осіб із вадами зору. Даний етап складається з:

1) розробки програм семінарів і тренінгів для осіб із вадами зору, спрямованих на формування знань, умінь, навичок щодо збереження здоров'я (здоров'язбережувальну компетентність), а також збереження та покращення зору;

2) модифікації змісту програм навчальних дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Основи здорового способу життя», «Загальна валеологія» на основі дидактичного обґрунтування схем уведення питань щодо збереження здоров'я осіб з вадами зору та збереження зору в процесі навчання у ВНЗ;

3) розробки авторської програми спецкурсу «Сучасні методи забезпечення здоров'я» для осіб з вадами зору, який спрямований на інтеграцію загальних і спеціальних знань щодо збереження здоров'я та передбачає недопустимість дублювання навчальної інформації, що студенти отримували під час вивчення предметів валеологічного спрямування;

4) розробки навчально-методичних засобів щодо валеологічного супроводу студентів із вадами зору: навчально-методичні посібники, інформаційні листівки, відео- та аудіо курси тощо;

5) розробки тем курсових робіт, дипломних робіт бакалаврів і магістрів з урахуванням досліджуваної проблеми;

6) складання планів участі студентів у семінарах і тренінгах та погодження їх із кафедрами, деканатами, громадськими організаціями.

Змістово-практичний етап передбачає засвоєння студентами необхідних знань і вмінь щодо збереження здоров'я та зору протягом навчання у ВНЗ. Даний етап характеризує всі види знань, умінь і навичок молоді про здоров'я й особливості його формування, збереження та підтримки. Вони включають підготовку студентської молоді до розробки, аналізу й виконання індивідуальної оздоровчої системи на основі певних закономірностей, взаємозв'язків змісту та добору індивідуальних оздоровчих технологій. Успішність реалізації цього етапу забезпечується за умов оптимально підбраного змістового блоку.

Аналітико-результативний етап передбачає аналіз і оцінку отриманих результатів з метою їх коригування та доповнення необхідними елементами.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У ході роботи розроблено й науково обґрунтовано психолого-педагогічну технологію збереження здоров'я осіб із вадами зору, яка являє собою цілеспрямований, цілісний, керований навчально-виховний процес, що забезпечує збереження здоров'я осіб з вадами зору.

У подальшому планується реалізація розробленої здоров'язбережувальної психолого-педагогічної технології для осіб з вадами зору в навчально-виховний процес Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. праць. – № 4 (6). – К. : Університет, «Україна», 2007. – 316 с.
2. Богданова І. М. Педагогічна інноватика : [навч. посіб] / І. М. Богданова. – О. : ТЕС, 2000. – 340 с.
3. Бойко Г. М. Організація інтегрованого навчання студентів з обмеженими можливостями на факультативних заняттях з фізичного виховання / Г. М. Бойко // Імідж сучасного педагога. – 2005. – № 304.2–55-268 с.
4. Бойчук Ю. Д. Здоров'язберігаючі технології у вищій школі / Ю. Д. Бойчук // Міжнар. наук.-практ. конф. «Методика викладання природничих дисциплін у вищій середній школі» XIX Каришинські читання. – Полтава : Астрія, 2012. – С.
5. Гончаренко М. С. Порівняльний аналіз показників функціонування серцево-судинної системи здорових студентів та студентів із порушеннями зору / М. С. Гончаренко, К. І. Суза // Вісник Харківського національного університету № 978 (серія «Валеологія: сучасність і майбутнє»). – Харків, 2011. – Вип. 11. – С. 61–65.
6. Кнодель Л. В. Педагогіка вищої школи : [посіб. для магістрів] / Людмила Володимирівна Кнодель. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. – 136 с.
7. Основы специальной педагогики и психологи / Трофимова Н. М., Дуванова С. П., Трофимова Н. Б. – СПб. : Питер, 2006. – 304с. : ил.-(Серия «Учебное пособие») – 135–142 с.

РЕЗЮМЕ

Н. В. Самойлова. Психолого-педагогическая технология сохранения здоровья лиц с нарушениями зрения.

Указана специфика проблем со здоровьем у студентов с нарушениями зрения. Раскрыта сущность понятия «здоровье сохраняющая психолого-педагогическая технология». Представлена психолого-педагогическая технология сохранения здоровья лиц с нарушениями зрения, которая рассматривается как целенаправленный, целостный, управляемый, учебно-воспитательный процесс, который обеспечивает сохранение здоровья лиц с нарушением зрения. Определены этапы технологии (подготовительный, содержательно-практический, аналитико-результативный) и особенности их реализации в учебно-воспитательном процессе ВУЗа.

Ключевые слова: психолого-педагогическая технология, здоровьесохраняющая технология, этапы технологии, нарушения зрения, студенты.

SUMMARY

N. Samoilova. Health-preserving psychological-pedagogical technology for people with visual impairment.

The author pointed out the specificity of health problems of students with visual impairment. They showed the essence of the concept «health-preserving psychological-pedagogical technology», introduced health-preserving psychological-pedagogical technology for people with visual impairment as a focused, coherent, controlled educational process that ensures the health of people with visual impairment and defined stages of this technology (preparatory, content and practical, analytical and effective) and peculiarities of its realization.

Key words: psychological-pedagogical technology, health-preserving technology, stages of technology, visual impairment, students.